

Markus Lüpertz

*Génius je jediná možnost, jak se stát šíleným
a přitom se nepřipravit o své nároky a občanská práva*
Markus Lüpertz

Markus Lüpertz (25. 4. 1941), jeden z nejuznávanějších německých malířů současnosti, ve všech monografiích a dokumentech uvádí jako své rodiště „Liberec (Böhmen)“. Pozoruhodná politická korektnost, uvážíme-li, že v těch letech tu byl jen a pouze Reichenberg...

Lüpertzovi odešli na západ v roce 1948 a usadili se v Rheydtu v Porýní. Markus Lüpertz po studiích na Werkkunstschule v Krefeldu a na státní akademii v Düsseldorfu (1956–61) přesídlil v roce 1962 do Berlína. Zde objevil a začal rozvíjet svoji proslulou „dithyrambickou malbu“, kterou pak v roce 1966 vyprovodil i manifestem *Přívab 20. století, k jehož zviditelnění jsem přispěl svými dithyramby*. V německém prostředí tak Lüpertz získal pozici uměleckého revolucionáře, patrně i proto, že své expresivní figurativní obrazy postavil do příkrého protikladu k tehdy převládajícím abstraktivistickým tendencím. Rozporuplnou pozornost vyvolala především jeho „zátiší“ z první poloviny sedmdesátých let, na kterých se v typicky studeném, odtažitě monumentálním malířském provedení setkávaly šněčí schránky nebo malířské palety s přilbami, pláští a další vojenskou výstrojí německého wehrmachtu. Čistě formální analogie a rytmy tvarů tak zároveň nepříjemně narušovaly tehdejší mlčení o nacistické minulosti Německa.

Dnes jsou Lüpertzovy obrazy součástí mnoha prestižních uměleckých sbírek, mají ohromující kurs na uměleckém trhu a představují značně zdůrazňovanou kapitolu německého umění. V roce 1983 Lüpertz získal profesuru na Letní akademii v Salzburku a na podzim 1987 se stal rektorem Státní umělecké akademie v Düsseldorfu.

Lüpertzovy básně vznikaly víceméně na okraji jeho díla výtvarného. Měly plnit úlohu tlumočnicka autorových uměleckých postojů, ale úspěšně naplňují i úlohu „zrádce“. Velkolepými proklamacemi místy proznívá až zarážející úsměšek sebeironie. První básnická sbírka *9 x 9* Lüpertzovi vyšla v roce 1975, další pak na počátku 80. let: *...a já si hraji, hraji si (... und ich spiele, ich spiele, 1981)* a *Stanul jsem před zdí ze skla (Ich stand vor der Mauer aus Glas, 1982)*. V nich, stejně jako v Lüpertzově autorském výboru *Gedichte 1961–1983, Auswahl* (1983), se ovšem kromě autostylizačních a proklamativních básní objevuje množství drobnějších textů, ve kterých se básník nechal spontánně zlákat ke hrám a hříčkám se zvukovými možnostmi němčiny.

Za poskytnutí podkladů a uvedení do kontextu dlužím poděkování bratru Lubomírovi.

Jaromír Typlt

Markus Lüpertz

Básně

(vybral a přeložil Jaromír Typlt, 2000–2001)

...

Neumírej s problémy své doby — Doba je zralá — My jsme ten nový středobod —
Lehkovážné a to budiž výstrahou usvědčí jejich vlastní díla — Trvalé a děsné důkazy věčného
přítěžujícího materiálu — Tak se konečně utváří určitá elita malířská šlechta — Ne pro
každého — Ne pro ulici — Ne k osahávání — Ne k odívání — Malířství jako příkrov nízkých
myšlenek a názorů — Sníh pro slepé — Jakou pýchu cítíš z umění když se bez náznaku
podbízení vydává tomu kdo je miluje — Chce být žádoucí a ne používané — Bez ustání a
zcela bezohledně se malířství obohacuje vynikajícími výkony svých povolně geniálních
služebníků — Mnich v katedrále Umění — Je to protiklad, po čem umělec blouzní — Žije
v osamělosti vědění — Teprve jiná staletí spatří kvalitu těch kteří zůstali v opovržení svých
současníků a nikdo nebude chápat tu zaslepenost — Přejde znovu epocha které se ostatní
vysmějí a budou za to ztrestány dějinami —

Duchovní boj — Prohrána bitva teď je čas obsazení — Už dávno Inkvizice — Zblbnutí má
rohy — Tak ho Hloupost přistihne v náruči Tuposti — Doba se tváří — Hrobaři umění —
Z květů sbíjejí rakve — Spouštějí je do rybníků čerstvě založených uprostřed pustin a žábám
se smrtihlavy zbývá sehrát srp a klátivo — A naděje —

A přece je tu žnutí a pnutí v nemnohých sice ale v setrvalé síle zadržet moře spočíst zlatá
zrnka světa a v šatu z kukaččího peří prostoupit ohněm — Vzhlédněte do výšek kde vzduch
chladne a světlo zbělává a plevel to vzdává a mládenec zarůstá rudými vousy a vlasy mu
spadají po ramena — Kde srpek měsíce vejčité hlavě vesmíru přilípává křivý úšklebek —
Žeňte mě — Žeňte sebe — Kupředu — Štvěte a lovte — Vytříскеjte melodii umění z těch
otupělých duchů — Zasiňte jaro do ledového pohledu přestárlých mladíčků jejichž kadeře tak
záhy ztuhly jinovatkou — Zažehněte oheň v rukou a mluvte o tom že „bolest života“ — Ať
už před „bolestí ničeho“ nebo „bezbolestí ničeho“ — Vždycky přednější — Neumírej s
problémy své doby

„Na procházce“

S lesním šerifem uzavřel jsem mír.
Teď už nekřičí, sojka, teď už nevaruje.
Procházím se nerušeně,
to znamená neruším nikoho,
tak si lesem procházím —
spíš hájkem —
je to Kolbský háj kousek od Berlína.
Hájek, porost,
snad lesík na pár kroků;
tím intimní, nerušený.
V hájku já, pod dozorem šerifa
sojky,
mého přítele.
Mezi čerstvou zelení, jež právě vyrašila,
podél trsítých zátarasů větví
a černajících se starých kmenů,
po nánosech listí,
které dosud hnilobnou hnědí pokrývají zem.
Mezi stromy, keři, rostlinkami,
v dlouhém světle,
ještě jitřním,
ještě šikmém,
ještě chladném
— to světlo,
to světlo ostří si břit —
anebo se to světlo samo probodává,
nechává zazelenat zeleň.
Zářivou zeleň, jež se vzdouvá —
skoro sféricky ve větvoví tančí.
Mezi tím vším a na pozadí toho
roztančená bronzová postava tanečníka.

Ten utkvělý pohyb získává zvláštní tvrdost
ve všem tom tetelení,
ve švitořivém ruchu kolem,
v univerzu zdivočelé přírody,
rok co rok znovu divočící přírody.
Utkvěle tančí ten tanečník,
zírá tu pohledem jednou daným,
černě monumentální;
potom se ukrývá
anebo hledá úkryt
nebo ho skryjí stromy,
aby si mohl oddechnout
od svého věčného tance.
To pro tebe tančí,

pro mě,
podle vůle umělce,
jenž ho stvořil, tanečníka.
Nohu do výše —
na jedné noze
paže vtažené, ostré lokty, dupaje,
zem zadupáváje
bezmála,
ale ne doslova.
Pošlapávání, i tak by se to dalo nazvat,
když šlape po hadu
i po květině.
Takový pokojný pošlapávač.
Pokojný pošlapávač je tanečník.
Pokojný ani ne tak z bytosti, jako z neschopnosti
(nemůže totiž, to se jen tak zdá).
Sedí to?
Děj?
Snese vůbec socha děj,
není to až příliš popisné?
Což nepropouští umělec dílo
do bezmocnosti,
do očekávání, jež se nikdy nenaplní,
a neztrácí se každým pohybem důstojnost?

Moje řeč!
Mám za to, že je lepší,
když se socha uzavírá,
když se vzpírá.
Sílu má prozrazovat, ne stavět na odiv,
má mít taneční vlohy, ale jen tušené.
Má vyvolávat legendy,
ne podávat důkazy.
Ve fantazii pozorovatele
má být schopna všeho nebo ničeho,
tak trochu superman nebo minnesänger
nebo zhola nic...
nebo aspoň zdroj znepokojení.
Důstojnost —
jen o tu jde.
Pohled sochy se nesmí zastavit —
má procházet skrze tebe
nebo přes tebe někam do daleka,
a ty s ní, s tou sochou, musíš hledat směr,
kterým se dívá, a věčně ho jen míjet, nenalézat.
Nevysvětlitelná, ale plná inspirace
musí mít v sobě kousek božství,
právě tolik, aby to zabránilo pohybu,
oné barokní přepjatosti.
To už zacházím k silnici, k mezi,

která okrajuje můj hájek,
nahlas z něj krájí,
vytížená jako všechny velké silnice,
vychloubačné rušné,
jež vedví rozdělují
a zeleni staví hráz.
Stojím mírně v podhledu,
dívám se úkosem vzhůru
a skrze souvislou řadu stromků
sleduji míhající se stíny
aut, která si to sviští kolem,
tak jak auta vždycky musí svištět,
když na ně přijde řeč.

...

Zakopl jsem
praštil sebou
ležel v mrákotách
potom bahnem
jsem se plazil
potom bahnem
jsem se plazil
zmáčel se
prostydnul
zplacatěl
stočený do klubka
prahnul jsem po křídlech
potkal jsem červa
potkal jsem hada
ještěrku
žízni jsem neumíral
a přece tím vodním kalem
jsem se začernil
nadešla totiž noc
proplazil jsem se až k řece
a vyplaval do moře temnoty
tmavá noc
tmavá řeka
a já černý v jejím temném toku
zmáčený
prahnul jsem po křídlech
prahnul jsem po křídlech
křídlech ze světla
křídlech ze zlata

...

Stanul jsem na vrcholu
a tam v dálce
zažhnulo město
a hned zápach
a hned dým
a dál za tím městem
obzor
který nikdy neuzavírá
konec určený nekonečně
a na téhle dlouhé spojnici
ode mě až kdovíkam
na laně mých možností
tancují skurilní blázni mé fantazie
každou chvíli rozmazáni dýmem
dálkou
zahaleni bouří
bouří hněvu
zahaleni nadýchanými oblaky zoufalství
často krutě přeastřování prizmatem slz
očividně křiklaví
tady se ale spojnice trhá
a zůstává touha to pouto
díky kterému se svět
pořád ještě nerozpadl.

...

jen vás prosím, nechte mě žít
pohrdejte nedochůdčaty našeho povolání,
amatéry, nohsledy, svatoušky
zamilujte si bohéma, já jsem bohém, zamilujte si mě
mějte se na pozoru před umělcem
mějte se na pozoru přede mnou
rozjímejte nad umělcem
rozjímejte nade mnou, já jsem umělec
jako pták ve vzduchu
jako květ na louce
nebuďte lovcem co toho ptáka sežere ani krávou která sežere květ
neoplocujte mě, abych byl chráněn
nedělejte ze mě svatého
neuzavírejte mě před nebezpečím do klece
ať mě svět ohrožuje, chci se bránit
nechte mě zpustnout, když se mi chce
kopněte mě, když si to žádám, nezachraňujte mě
nepříznávejte mi žádné společenské postavení
nepožadujte po mně, abych stávkoval
jsem do věcí vtažen tak, jak bych to s vámi jen stěží dokázal
nedělejte mě tak malým, jako jste sami v těch vašich skupinách,
svazech a duchovních kroužcích
přijďte, ale mě vynechte
jděte, ale mě neberte s sebou
smiřte se se mnou, jinudy cesta nevede
není proti mně nic, žádný prostředek
jsem jako déšť
hled'te, jak ve vás mou zásluhou rozkvétají květiny,
půda dýchá, jak váš svět začíná být snesitelný
radujte se, vždyť strach zůstal mně
střežte se mých obrazů
svěste je
obrat'te je čelem ke zdi
politujte tu zeď
ale prosím vás, nechte mě žít

Tiskem vyšlo:

Markus Lüpertz – jak ho nechat žít? Host 2001, č. 8, 1. 10., str. 56–59 (příloha Světová literatura).

